

VOL. 52	година 2002 Прилеп	№ 1-12
---------	-----------------------	--------

СПИСАНИЕ НА ТУТУНСКАТА НАУКА И СТРУКА
BULLETIN OF TOBACCO SCIENCE AND PROFESSION

ТУТУН ТОВАССО	Vol. 52	№ 1-12	Стр. 1-352	Прилеп	ЈАНУАРИ ДЕКЕМВРИ	2002
------------------	---------	---------------	------------	--------	---------------------	-------------

ИНСТИТУТ ЗА ТУТУН - ПРИЛЕП
УНИВЕРЗИТЕТ „Св. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ - БИТОЛА

TOBACCO INSTITUTE - PRILEP
UNIVERSITY "St. KLIMENT OHRIDSKI" - BITOLA

Издава
ИНСТИТУТ ЗА ТУТУН - ПРИЛЕП
Published by
TOBACCO INSTITUTE - PRILEP

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР - EDITORIAL BOARD

ОДГОВОРЕН УРЕДНИК - EDITOR IN CHIEF
Јордан Трајкоски - Jordan Trajkoski

ГЛАВЕН УРЕДНИК - EDITOR
Кирил Филипоски - Kiril Filiposki

ИЗДАВАЧКИ ОДБОР
Кирил Филипоски
Јордан Трајкоски
Вера Димеска
Ана Корубин-Алексооска
Снежана Стојаноска

ADVISORY BOARD
Kiril Filiposki
Jordan Trajkoski
Vera Dimeska
Ana Korubin-Aleksoska
Snežana Stojanoska

ИЗДАВАЧКИ СОВЕТ
Илија Нунески, Слободан Дражиќ, Иван Туршиќ,
Искра Христовска, Валентина Пеливаноска, Роберт Цвејоски

ADVISORY COUNCIL
Ilija Nuneski, Slobodan Dražić, Ivan Turšić,
Iskra Hristovska, Valentina Pelivanoska, Robert Cvejovski

ЈАЗИЧНА РЕДАКЦИЈА - LANGUAGE EDITOR
Снежана Магдеска - Митоска - Snežana Magdeska - Mitoska

Во трошоците за издавање на списанието "Тутун - Тобаско" учествува Министерството за образование и наука на Република Македонија

Годишната претплата изнесува 900,00 денари, а за правни лица 1.800,00 денари
Жиро сметка 41100-787-21 - Прилеп
Претплатата за странство изнесува 60 US \$ и се уплатува на Тутунска Банка А.Д. Скопје
-Deutsche Bank A.G. Frankfurt/M 9362732

Annual subscription of 60 US \$ to be paid to Tutunska Banka A.D. Skopje
-Deutsche Bank A.G. Frankfurt/M 9362732

Tel. +389 48 412-760; 412-761; 412-762; Fax: 412-763

Тираж 1.500

Copies 1.500

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ НА СПРОВЕДЕНАТА АНКЕТА ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА ТИПОТ ПРИЛЕП П-12-2/1 И П-23

С. Стојаноска, Т. Мицески
Институт за тутун - Прилеп

В О В Е Д

Поаѓајќи од потребата за создавање на нови сорти на ситнолисни, ароматични тутуни од типот прилеп, од неодамна Институтот за тутун се појави како креатор на новата сорта П-23. Ова сорта сега се наоѓа во масовно производство и за таа цел, како неопходност се наметна потребата да се извршат соодветни компаративни согледувања со стандардната сорта П-12-2/1.

За да се добијат овие компаративни показатели на новосоздадената сорта П-

23 и досегашната стандардна сорта П-12-2/1, во реколтата 1994 и 1996 година, на опитното поле на Институтот за тутун во Прилеп, беше спроведена производна анкета на одреден број индивидуални тутунопроизводители кои ги одгледуваа овие две сорти тутун.

Во овој труд се разработени некои битни компоненти кои се тесно поврзани со трошочната и приходната структура, како и економските ефекти на овие две сорти.

Ц Е Л

Целта на овој труд е да се добијаат понепосредни показатели за ангажираноста на работната рака, извршените операции, трошоците на производство, економските ефекти, квалитетот (рандманот) на новосоздадената сорта П-23

како од аспект на самата сорта така и од аспект на компарираност со стандардната сорта П-12-2/1 и просечниот принос и рандман на ниво на Републиката во анкетираниот двегодишен период (реколтата 1994 и 1996 година).

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД НА РАБОТА

За да се добијаат одредени релевантни показатели во производството на тутун, Одделението за економско планирање и програмирање во Институтот за тутун Прилеп изврши средување, обработка и анализа на добиените податоци од извршените анкети на индивидуалните тутунопроизводители во реколтата 1994 и 1996 година.

Заради анализирање и квантифицирање на одредени елементи, покрај методот на анкетирање се користеа и математичко-статистичкиот, аналитичкиот и

компаративниот метод. Како платформа се користени примарни интерни податоци и секундарни екстерни извори на податоци.

Во интерес на поцелосно проучување на комплексноста на производните активности, во анализата беа опфатени голем број на елементи, како што се: засадена површина во декари, број на засадени стракови на соодветната површина, просечно засадени стракови по декар, број на ангажирани членови од семејството, вегетационен период на растенијата (времето

од садење до завршување на бербата), време на берба изразено во часови, вкупно полевања, материјални трошоци како и други елементи посебно карактеристични во тутунопроизводството.

Врз основа на следењето и анализата на стварните движења, се настојуваше

да се прикажат состојбите онакви какви што се во анализираниот период.

Сите сумирани резултати од наведените анкети се прикажани во контекст на податоците изразени во табелите презентирани во овој труд.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Во спроведената анкета во реколтата 1994 година за сортите П-12-2/1 и П-23 беа анкетирани вкупно 35, додека во 1996

година 30 индивидуални тутунопроизводители.

Кус осврт врз некои квантитативни показатели

Добиените резултати од анкетираниите тутунопроизводители и разработените пресметки од предадениот тутун, се прикажани во Табелите 1, 2, 3 и 4.

Така, во Табела 1 и Табела 2 се прикажани податоците за вкупниот број на индивидуални тутунопроизводители-семејства, вкупно засадената површина во декари, вкупно засадените стракови, вкупно ангажираните членови во производството, вкупно потрошеното време од садење до завршување на бербата во денови, вкупно потрошеното време (часови на берба) за сортите од типот прилеп П-12-2/1 и П-23, додека пак во Табелите 3 и 4 се прикажани просечните показатели за

претходно наведените елементи по декар.

Од податоците изнесени во табелите се гледа дека сортата П-12-2/1 во 1994 година беше засадена на вкупна површина од 51,6 декари, со вкупен број на стракови од 1.005.000, или просечно 19.477 стракови по декар.

На наведената површина беа ангажирани вкупно 58 членови од домаќинствата, или во просек 3 членови по домаќинство.

Земајќи го предвид времето од почетокот на садење до завршетокот на бербата (вегетационен период), за сите анкетирани тутунопроизводители тоа изнесува вкупно 1.882 денови, или во просек 111

Табела 1 - Преглед на вкупните показатели на засадената површина под тутун на Опитното поле во Институтот за тутун - Прилеп реколта 1994 година

Тип прилеп	Вкупно индивид. тутуно-производители семејства	Вкупно засадена површ. во декари	Вкупно засадени стракови	Вкупно ангажирани членови во производство	Вкупно потрош.време од садење до заврш. на берба денови	Вкупно потрошено време во берење часови
П-12-2/1	17	51,6	1.005.000	58	1.882	56
П-23	18	49,5	937.000	63	2.209	50
Вкупно	35	101,1	1.942.000	121	4.091	106

- После садењето до завршетокот на бербата се извршени просечно 4,7 полевања.
- При производството на тутун испитаните тутунопроизводители ги користеле следните превозни средства: лека кола 30, моторцикли 3 и запрега 2 (1 кола и 1 магаре).

Табела 2 - Преглед на вкупните показатели на засадената површина под тутун на Опитното поле во Институтот за тутун - Прилеп, за една реколта

Тип прилеп	Вкупно индивид. тутуно-производители семејства	Вкупно засадена површ. во декари	Вкупно засадени стракови	Вкупно ангажирани членови во производ.	Вкупно потрош.време од садење до заврш. на берба денови	Вкупно потрошено време во берење часови
П-12-2/1	15	37,5	890.000	45	1.572	46
П-23	15	39.65	967.000	51	1.880	45
В к у п н о	30	77,15	1.857.000	96	3.452	91

- После садењето до завршетокот на бербата се извршени просечно 5 полевања.
- При производството на тутун испитаните тутунопроизводители ги користеле следните превозни средства: лека кола 28. моторцикли 2.

Табела 3 - Преглед на просечните показатели по декар на засадената површина под тутун на Опитното поле во Институтот за тутун - Прилеп реколта 1994 година

Тип прилеп	Просечно засадени стракови по декар	Просечно ангаж. членови во производ. по декар	Просечно потрош. време од садење до заврш. на берба денови по декар	Просечен Вкупен Приход во денари по декар	Просечно Вкупни Расходи во денари по декар	Просечна Добивка во денари по декар	Учество на добивката во вкуп. приход
П-12-2/1	19.477	1,1	36,5	21.440	6.854	14.585	68 %
П-23	18.929	1,3	44,6	21.803	7.494	14.310	66 %
Просек од двете сорти	19,209	1,2	40,5	21.618	7.167	14.451	67 %

денови по семејство, додека вкупно потрошеното време во берење изнесува 56 часови, или просечно 3 часови и 20 минути по семејство.

Во реколтата 1996 година, стандардната сорта П-12-2/1 беше засадена на вкупна површина од 37,5 декари (3, 75 ha), со вкупен број на стракови 890000, или просечно 23.733 стракови по декар.

Вкупно беа ангажирани 45 членови од домаќинствата, или просечно по 3 членови од домаќинство.

Времето од расадување до завршетокот на бербата за сортата П-12-2/1 изне-

суваше вкупно 1.572 денови, или просечно 105 денови по семејство, а часовите за берба на тутунот изнесува вкупно 46, или просечно 3 часа и 5 минути по семејство дневно.

Анализирајќи ги пак податоците за сортата П-23 (новосоздадената сорта) во текот на 1994 година, го констатиравме следново:

Оваа сорта беше засадена на вкупна површина од 49,5 декари, со вкупен број на стракови 937.000, или просечно 18.929 стракови по декар.

На наведената површина беа анга-

Табела 4 - Преглед на просечните показатели по декар на засадената површина под тутун на Опитното поле во Институтот за тутун - Прилеп реколта 1996 година

Тип прилеп	Просечно засадени стракови по декар	Просечно ангаж. членови во производ. по декар	Просечно потрош. време од садење до заврш.на берба денови по декар	Просечен Вкупен Приход во денари по декар	Просечно Вкупни Расходи во денари по декар	Просечна Добивка во денари по декар	Учество на добивката во вкуп. приход
П-12-2/1	23.733	1,2	42	34.804	7.900	26.904	77 %
П-23	24.388	1,3	47	44.927	9.079	35.848	80 %
Просек од двете сорти	24.054	1,25	44,5	39.981	8.500	31.481	79 %

жирани вкупно 63 членови од анкетираниите домаќинства, или во просек 4 членови по домаќинство.

Времето од почетокот на садење до завршувањето на бербата (вегетационен период), за сите анкетирани тутино-прпозводители на сортата П-23 изнесуваше вкупно 2.209 денови, или во просек 123 денови, додека вкупно потрошеното време во берење, изразено во часови, изнесуваше 50, или просечно 2 часа и 45 минути по семејство.

Во реколтата 1996 година, сортата П-23 беше засадена на вкупна површина од 39,7 декари (3,97 ha), со вкупен број на стракови од 967.000, или просечно 24.388 стракови по декар.

Вкупно беа ангажирани 51 членови од домаќинствата, или просечно по 3,4 членови од домаќинство.

Вегетациониот период за сортата П-23 изнесуваше вкупно 1.880 денови, или просечно 125 денови, а часовите за берба вкупно изнесуваа 45, или просечно 3 часа берење на тутун по семејство дневно.

Исто така, заради поцелосен преглед на компаративните согледувања на резултатите од производната анкета на двете сорти од типот прилеп (П-12-2/1 и П-23) за реколтата 1994 и 1996 година, во Табела 5 се дадени калкулации за двете сорти по елементи и вредности, со посебно изразени вредности за вкупните расходи, вкупниот приход и добивка.

Од показателите може да се види дека остварениот вкупен приход за сортата П-12-2/1 во 1994 година просечно изнесувал 21.440 денари по декар, додека во 1996 година 34.804 денари.

За сортата П-23 вкупниот приход во 1994 година изнесува 21.803 денари, а во 1996 година 44.927 денари.

Од податоците може веднаш да се забележи дека и во двете реколти просечниот вкупен приход по декар е поголем кај сортата П-23.

Погледнато пак по реколти, се гледа дека остварениот просечен приход кај двете сорти во реколтата 1996 година е поголем и тоа кај сортата П-12-2/1 за 62%, а кај сортата П-23 за 106 %, односно тука зголемувањето е за повеќе од 2 пати.

Ваквиот зголемен приход во реколтата 1996 година во однос на реколтата 1994 година, при стабилен девизен курс на денарот кој се движеше 27 денари за 1 германска марка, може да резултира од повеќе фактори, меѓу кои би ги истакнале двата основни: зголемен принос по декар и подобар квалитет на тутунот.

Вкупните расходи за сортата П-12-2/1 во 1994 година изнесуваат просечно 6.854 денари по декар, додека во 1996 година 7.900 денари.

За сортата П-23 вкупните расходи по декар изнесуваат 7.494, а во 1996 9.079 денари.

Показателите за вкупните расходи

по сорти покажуваат дека истите бележат зголемување во однос на реколтите, односно поголеми се во реколтата 1996 година. Но, процентот на зголемување на вкупните расходи е многу помал од процентот на зголемување на вкупниот приход и тој за сортата П-12-2/1 изнесува 15 %, а за сортата П-23 изнесува 21 %.

Процентот на учество на одделните расходи е даден во Табела 5, од каде што се гледа дека најголемо учество имаат другите материјални трошоци по декар, како што се: гориво за возилата за пренос на тутунот, минимална амортизација на превозните средства, конци, скелиња, игли, кошеви, полиетиленско платно и др., каде

нивното учество се движи од 8 % до 14 % во однос на остварениот вкупен приход по декар.

Најголемиот мотивирачки фактор за тутунопроизводителите-добивката, во реколтата 1996 година е поголема во однос на 1994 година кај двете сорти. Таа за сортата П-12-2/1 во реколтата 1994 година изнесува 14.585 денари, додека сорта во 1996 година изнесува 26.904 денари, односно 77,3 % во однос на вкупниот приход.

Кај сортата П-23 остварената добивка во 1994 година изнесува 14.310 денари, а во 1996 година 35.848 денари, односно 79,8 % во однос на вкупниот приход.

Кус осврт кон квалитетот на произведеното количество тутун од сортите П-12-2/1 и П-23 во реколтата 1994 и 1996 година

Квалитетот на тутунот како реален одраз на неговите физички, хемиски и дегустативни својства остварени од биолошката активност на растенијата, обработката и преработката од страна на човекот, во прв поглед изразен преку неговата органолептичка проценка, е многу важен показател за вреднување и наградување на тутунопроизводителите. Оттука, согледувајќи ги резултатите од производната анкета на двете сорти тутун од типот прилеп во реколтата 1994 и 1996 година, би истакнале дека истите се одликуваат со посебен квалитет (Табела 6).

Од табелата се гледа дека квалитетот на тутунот во реколтата 1996 година кај двете сорти е подобар во однос на 1994 година. Би изнесле само еден податок за сортата П-12-2/1, и тоа за прва класа: таа во 1994 година беше застапена со 8,9 % во однос на вкупниот принос по декар, а во 1996 година со 16,9 %, што значи подобрување за скоро 2 пати.

Кај сортата П-23 првата класа во 1994 година учествува со 11,6 %, додека во

1996 година нејзиното учество се зголеми на 28,7 %, што значи повеќе од 2,5 пати.

Исто така, подобрување има и кај втората класа кај двете сорти, а кај останатите класи се забележува намалување, што е поволно во однос на вкупниот принос, кој за сортата П-12-2/1 изнесува 343,4 kg/декар во 1994, а во 1996 година истиот е зголемен на 385,4 kg/декар. Кај сортата П-23 вкупниот принос изнесува 335,8 kg/декар во 1994 година, а во 1996 година истиот е зголемен на 448,7 kg/декар.

За потврдување на квалитетот и квантитетот на тутунот засаден од страна на индивидуалните тутунопроизводители на опитното поле од Институтот за тутун Прилеп, говори и фактот што истиот е подобар во однос на републичкиот просек прикажан во Табела 7.

Дадените податоци за реколтата 1996 година зборуваат дека првите три класи тутун кај анкетираните тутунопроизводители учествуваат со 97,4 %, додека во републичкиот просек со 91,55 %.

ЗАКЛУЧОК

Презентираните податоци говорат дека тутунот е доходовна култура која бара посебна ангажираност на човекот во сите негови фази, почнувајќи од семејството, расадопроизводството,

нивското производство, агротехничките мерки, заштитата како и други активности, па се до повторното семејство производство и грижата за него.

Доколку сите овие активности се

346

Табела 6 -Остварен рандман на тутунот по декар засаден на Опигното поле во Институтот за тутун Прилеп реколта 1994 и 1996 година

Table 6 - Randement of tobacco grown on the Trial field of Tobacco Institute Prilep, 1994 and 1995 (in decars)

Класи	П. 12-2-1						П. 23						Прилеп	
	1994		1996		Проект		1994		1996		Проект		Прилеп	
	Износ	Участв	Износ	Участв	Износ	Участв	Износ	Участв	Износ	Участв	Износ	Участв	Износ	Участв
I - KATEGORIJA														
I	30.7	8.9%	65.0	16.9%	47.9	13.1%	39.0	11.6%	128.7	28.7%	83.9	21.4%	165.9	17.4%
II	133.3	38.8%	188.0	48.8%	160.7	41.1%	142.0	42.3%	230.6	51.4%	186.3	47.5%	173.5	15.9%
III a	119.5	34.8%	119.6	31.0%	119.6	32.8%	112.3	33.4%	81.0	18.1%	96.7	24.6%	108.1	28.6%
III b	39.3	11.4%	8.5	2.2%	23.9	6.6%	35.9	10.7%	4.7	1.0%	20.3	5.2%	22.1	5.8%
IV	5.5	1.6%		0.0%	2.8	0.8%	3.2	1.0%	2.2	0.5%	2.7	0.7%	2.7	0.7%
V	1.8	0.5%	2.1	0.5%	2.0	0.5%		0.0%	0.1	0.0%	0.1	0.0%	1.0	0.3%
II KATEGORIJA														
I	12.8	3.7%	2.2	0.6%	7.5	2.1%	3.5	1.0%	1.4	0.3%	2.5	0.6%	5.0	1.5%
II	0.5	0.1%		0.0%	0.3	0.1%		0.0%		0.0%			0.1	0.0%
III														
IV														
V														
ВКУПНО	343.4	100.0%	385.4	100.0%	361.4	100%	335.8	100.0%	148.7	100.0%	392.3	100.0%	578.3	100.0%

Табела 6 -Остварен рандман на тутунот по декар засаден на Опитното поле во Институтот за тутун Прилеп просечно по декар и просек на републиката, реколта 1996 година

К Л А С И	Опитно поле		Републики	
	Реколта 1996	Просек	п просек	Реколта 1996
	Износ	Учество	Износ	Учество
I KATEGORIJA				
I	96.9	23.2%	8.55	5.7%
II	209.3	50.2%	76.96	51.7%
III a	100.3	24.0%	50.80	34.1%
III б	6.6	1.6%	9.75	6.5%
IV	11	0.3%	1.57	1.1%
V	11	0.3%	0.04	0.0%
II KATEGORIJA				
I	1.8	0.4%	1.20	0.8%
II	0.0	0.0%	0.02	0.0%
III				
IV				
V				
В К У П Н О	417.1	100.0%	148.89	100.0%

изведуваат стручно, навремено и со користење на науката, се добива тутун со подобри резултати како по квантитет така и по квалитет.

Впрочем, резултатите од спроведената анкета потврдија дека од година на година квантитетот и квалитетот на тутунот се подобрува, како поради на примената на посовремени агротехнички мерки на постоечката сорта така и со подобрување на својствата на новосоздадената сорта.

Конкретните податоци од анкетата

говорат дека тутунот од сортите П-12-2/1 и П-23, во реколта 1994 и 1996 година даде натпросечни резултати во однос на претходните години, како по квантитет така и по квалитет.

Просечниот принос по декар во 1996 година за сортата П-12-2/1 изнесува 385,4 килограми, а за сортата П-23 е 448,7 килограми, односно просечниот принос за двете сорти е 417,1 килограм по декар.

Истиот принос се одликува со посебен квалитет.

ЛИТЕРАТУРА

1. Узуноски М., 1985. Производство на тутун. Стопански весник, Скопје.
2. Конески М., 1989. Проучување на производствените трошоци кај ориенталските тутуни и нивниот однос со трошоците на производството кај крупнолистните тутуни вицинија и берлеј. Институт за тутун - Прилеп.
3. Попоски Љ., 1983. Фактори кои влијаат врз зголемената производност на ориенталските тутуни во Р. Македонија. Тутун бр. 1-12.
4. Мицески Т., 1996. Местото и улогата на тутунот во стратегијата за долгорочниот развој на стопанството во Република Македонија, Тутунски лист, април-мај.
5. Стојаноска С., 1995. Компаративна анализа на трошочната структура и економски ефект од производството на тутун кај стандардната сорта П-12-2/1 и новосоздадената сорта П-23. 17 ти Симпозиум за тутун, Охрид.

COMPARATIVE STUDY OF THE DATA OBTAINED FROM THE QUESTIONNAIRE RELATED TO PRODUCTION OF THE TYPE PRILEP P-12-2/1 AND P-23

S. Stojanoska, T. Miceski

Tobacco Institute- Prilep

SUMMARY

Tobacco Institute in Prilep, as a scientific-research institution with a long tradition in the production of elite tobacco seed, recently, after a permanent selection, has created a new tobacco variety of the oriental type Prilep, P - 23.

In order to obtain a comparative data on the new variety P-23 and the standard variety P 12-2/1, two-years questionnaire was conducted with a number of individual tobacco breeders that grown their tobaccos in the field of Tobacco Institute - Prilep.

The questionnaire for the crops of 1994 and 1996 offered abundant material for investigation and special attention was paid to the problems closely related to the cost : income structure of the tobacco varieties investigated.

Data obtained in this study were processed methodologically and comparative analysis was used for comparison of the results.

The aim of this paper was to present some important characteristics which would be helpful in understanding the results obtained for these two varieties as well as the average results for this type of tobacco in the Republic of Macedonia.

Autor's address:

S. Stojanoska

Tobacco Institute - Prilep

Kicevski pat, bb

7500 Prilep

Republic of Macedonia